

Wiktor MOSIN
Wiaczesław NIESTIEROW
Walerij SOŁOMIN
Jewgienij SUCHORUKOW
Uniwersytet Pedagogiczny w Sankt Petersburgu

O UWARUNKOWANIACH ROZWOJU SANKT PETERSBURGA – WYBRANE ASPEKTY

ABOUT THE CONDITIONINGS OF THE DEVELOPMENT OF SANKT PETERSBURG – SOME SELECTED ASPECTS

ABSTRACT: This paper describes the origin of the foundation of St. Petersburg and the course of construction, emphasizing participation in this endeavor, the representatives of various nationalities from the Russian, as well as foreigners. Brought to the attention of the nature and origin of building materials including Polish.

KEY WORDS: St. Petersburg, the city, multiculturalism

O początkach powstawania miasta

Sankt Petersburg jest jednym z najbardziej znanych ośrodków turystycznych świata. Znajduje się tam wiele budowli wpisanych na Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego. O atrakcyjności turystycznej miasta decyduje jego wyjątkowe położenie geograficzne, walory środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej.

Najpotężniejszy dramat geopolityczny, czyli usilne starania Rosji o dostęp do „okna na Europę”, jakim było Morze Bałtyckie, trwał niemalże przez całe milenium. Za zasadniczy etap procesu powstawania miasta Sankt Petersburg przyjmuje się wydarzenie, jakie miało miejsce na początku XVIII w. Otóż wiosną 1703 r. Piotr Wielki zdobył szwedzką twierdzę Nienschanz znajdującą się u ujścia rzeki Ochty. Historia twierdzy oraz miasta Niena rozciągającego się po obydwu brzegach Newy sięga lata 1300 r., kiedy to szwedzcy rycerze pod przywództwem Tergilsa Knutsona wdarli się na terytorium

Nowogrodu, a następnie u ujścia wspomnianej rzeki Ochty zbudowali twierdzę Landskrona, zwaną wieńcem ziemi. Do początku XVI w., była to osada, posiadająca pewne cechy miasta, w strefie niezagrożonej powodzią. Szwedzkie, niemieckie oraz fińskie części tego miasta znajdowały się na prawym brzegu Newy, natomiast po przeciwnej stronie było przedmieście Spasskoje z klasztorem prawosławnym, wokół którego gromadzili się Rosjanie i Iżorianie. Piotr I stwierdził, że Nienschanz leży za blisko morza i miejsce to nie jest z natury bezpieczne. Namawiał do wybudowania nowej stolicy Rosji na wyspie w delcie Newy, w miejscu znacznie bardziej zagrożonym powodzią. Co kryło się za tą odważną decyzją? Być może była to niesamowita intuicja połączona z umiejętnością przewidywania przyszłości, albo też ignorancja połączona z lekceważeniem praw natury i brakiem odpowiedniego wykształcenia – tego nie wiemy, a źródła, które posiadamy nie dają nam jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. Niemniej jednak wybór terenu pod nowe miasto miał historyczne znaczenie dla następnych 300 lat historii Rosji. Wybudowany na mokradłach Newy Sankt Petersburg stał się z czasem miastem o światowym znaczeniu. Nowa stolica Rosji była nade wszystko symbolem głębokich politycznych reform Rosji epoki transformacji, którą zainicjował Iwan III, przerywając tatarską dominację, a która trwała za panowania Rurykowiczów do pierwszych Romanowów, skończywszy właśnie na Piotrze Wielkim. Budowa cudownego, zimnego miasta Sankt Petersburg była bezprecedensowym wydarzeniem w Rosji i stała się ucieleśnieniem całej epoki w historii kraju, wyrazem jego państwowości oraz kultury. To miasto uczyniło z Piotra antagonistę w stosunku do „rosyjskiej drogi”, jednakże rosyjski caryzm w Petersburgu przekształcił się w prawdziwą rosyjską dynastię.

Uwarunkowania środowiskowe rozwoju Sankt Petersburga

Sankt Petersburg znajduje się na północnym wschodzie platformy Europy Wschodniej. Tak jak pozostałe platformy, wschodnioeuropejska była w przeszłości pod wpływem długotrwałego ścierania się ze sobą płyt kontynentalnych, co doprowadziło do wytworzenia się formacji twardych skał krystalicznych. Kolejną fazą przekształcania się tej platformy było niejednorodne w czasie i przestrzeni gromadzenie się osadów. Korzenie wielu nowoczesnych zjawisk inżynierskich, geologicznych, ekologicznych oraz ekonomiczno-geograficznych dotyczących Sankt Petersburga tkwią w wiekopomnej decyzji Piotra o pominięciu miasta Niena leżącego na terenie niezagrożonym powodzią i wybudowaniu stolicy w delcie Newy, której wyspy wznosiły się niewiele ponad poziom wody.

Rzeka Newa i Sankt Petersburg leżą w strefie złączenia płyty Bałtyku i rosyjskiego płatu platformy wschodnioeuropejskiej. Podstawą jest kombinacja archaiko-proterozoicznych formacji, formujących warstwę leżącą pod miastem na głębokości od 110 do 300 metrów, systematycznie przemieszczającą się z północnego zachodu na południowy wschód. Osady z platformy przykrywają granicę czwartorzędową glacją, szeroko

uczestnicząc w geologicznych procesach, równocześnie determinując wiele cech życia w Sankt Petersburgu. Powierzchnia skał sprzed czwartorzędu reprezentuje etap strukturalno-denudacyjnej równiny, uformowanej przez monoklinalnie łagodnie opadającą warstwę paleozoiczną, skały sedymentacyjne oraz głębokie paleozoiczne intruzje krystalicznych granitów. Nowe miasto (określone przez Dostojewskiego jako najbardziej celowe, a zarazem najbardziej abstrakcyjne na całym świecie) miało przeniknąć do świadomości cywilizowanej Europy poprzez swoją wspaniałość i potęgę. Utworzenie i rozwój miasta były uwarunkowane poprzez silną imigracją na brzegi Newy od XVIII do początku XX w. Inżynierowie i aktorzy, uczeni i architekci, wojskowi i lekarze, artyści i biznesmeni, podróżnicy oraz zwykli młodzi ludzie przyciągani przez pieniądze, pracę, edukację, interes i możliwość zrobienia dynamicznej kariery przybywali gromadnie do Petersburga.

O dziedzictwie wielonarodowej działalności w rozwoju miasta

Miasto rozwijało się w wyjątkowo szybkim tempie. W zaledwie dziesięć lat po założeniu miasta ciągle budowy systematycznie przekształcały wyspę od brzegu Wielkiej Newy aż po Wyspę Aptekarską. W tym czasie wzniesiono wiele nowych budowli. Do końca drugiego dziesięciolecia istnienia Petersburga urbanizacja rozprzestrzeniła się na obydwie brzegi Newy, od wschodniej części Wyspy Wasilewskiej do terenów, na których obecnie znajduje się most Litejny. W 1750 r. zostało zarejestrowanych 75 tys. mieszkańców (nie wliczając dzieci), a w 1790 r. (również nie biorąc pod uwagę zamieszkałych tam dzieci) – już ponad 200 tys. osób. Tak szybko Sankt Petersburg zajął miejsce w gronie największych miast europejskich. Rozwój Sankt Petersburga był zasługą intensywnego wysiłku wielu ludzi. Już jesienią 1703 r. przybyło około 20 tys. tak zwanych kopaczy – robotników z różnych części Rosji. W następnych latach liczba ta podwoiła się. W mieście rosło zapotrzebowanie na wykwalifikowanych budowniczych. Kamieniarze, murarze, cieśle, mechanicy, stolarze, drwale, krawcy, kupcy, urzędnicy – wszyscy wraz z rodzinami – byli systematycznie zakwaterowywani w Sankt Petersburgu na „dożywotnie zasiedlenie” dzięki dekretovi wydanemu przez Piotra. Otrzymywali oni płacę, a ponadto zapewniano im drewniane chaty (przeważnie jedna na dwie rodziny) oraz ogrody warzywne. Około 1500 osób napływało do miasta corocznie. Warunki życia i pracy były bardzo trudne; ludzie musieli wkładać gigantyczny wysiłek w pracę oraz w to, aby rezultaty swojej pracy ocalić przed zagrożeniem ze strony natury. Większość mieszkańców Petersburga przybywała z tak zwanej Wielkiej Rosji, głównie z północno-wschodnich nieczarnoziemskich prowincji. Przedstawiciele różnych rejonów brali udział w budowie Sankt Petersburga. Piotr sprowadzał osiedleńców nie zważając na ich status ani pochodzenie, stąd mieszały się w nowym mieście ludzie z różnych warstw społecznych.

Chociaż twórcy nowej stolicy byli sprowadzani z najdalszych zakątków Rosji, to pierwszymi jej budowniczymi byli żołnierze oraz rodowici mieszkańcy. „Wzdłuż omsza-

łych i bagnistych brzegów – pisał A. S. Puszkina – tu i tam były rozrzucone drewniane chaty, schronienie fińskiej biedoty”. Stali się oni pierwszymi petersburczykami, o których kroniki pisały już w 1229 r.: „[...] na północy księstwa Nowogród, w krainie Ingria żyje liczna populacja Słowian, Iżorianów, Finów i innych narodowości”.

Sankt Petersburg nie został – jak wiadomo – wybudowany na niezagospodarowanym terenie. Zaadaptowano szwedzką fortecę Nienschanz z 2 tys. mieszkańców i paroma tuzinami wiosek z fińskimi i fińsko-rosyjskimi plemionami. W XIX w. Sankt Petersburg był trzecim co do liczby mieszkańców miastem po Helsinkach i Turku. Wśród petersburskich Finów było wielu dorożkarzy i kominiarzy, ale także wielu znanych jubilerów. Dziś w Sankt Petersburgu mieszka około 100 tys. Finów. Z rozkazu Piotra pierwsi osadnicy z Ukrainy pojawili się w północnej części stolicy Rosji. Z archiwaliów wiemy, że w 1721 r. przybyło tam w celu wykopania kanału do Ładogi 10 tys. Kozaków, dowodzonych przez pułkownika P. Polubotko, którego nagrobek znajduje się nieopodal jednego z miejskich kościołów. Z wybitnych Ukraińców, mieszkańców Petersburga, należy wymienić Gogoła i Szewczenkę. Obecnie ta grupa etniczna liczy w mieście około 150 tys. osób.

Tatarzy żyli w mieście od jego założenia. Zorganizowali oni 5 arteli, ze ściśle przestrzegany systemem zasad i zwyczajów. Od nazw ich osiedli pochodzą nazwy ulic, na przykład Tatarska Aleja na tak zwanej Petrogradskiej Stronie – niedaleko fortecy Piotra i Pawła, gdzie rozpoczęła się historia miasta. Nieprzypadkowo na początku XX w. zdecydowano o budowie wielkiego meczetu z funduszy pochodzących z ofiar muzułmanów z całego Imperium Rosyjskiego. Stereotypowy wizerunek Tatarów ukazuje ich jako sprzątaczy ulic i handlarzy starzyzną. Jednak było wśród nich również wielu robotników, kupców, rzemieślników, kuśnierzy i dorożkarzy. Tatarzy byli znani z sumiennosci, wytrwałości, szczerości, opanowania, stanowili więc pożądaną siłę roboczą. Tatarzy służyli w armii i flocie. Wielu potomków sławnych tatarskich rodzin po chrystianizacji stało się prominentnymi rosyjskimi szlachcicami. Wymieńmy chociażby takie nazwiska, jak: Szirinskij, Szechmatow, Mieszczerskij, Apraksin, Biechmietow, Urusow, Naryszkin i Jusupow. Potomkami tych rodzin byli tacy ludzie, jak rosyjski poeta Dierżawin, historyk Karamzin i pisarz Turgieniew, który zwykł mawiać: „podrap Rosjanina, a dojrzyysz Tatarą”. W XIX w. w Sankt Petersburgu żyło ponad 2 tys. Tatarów, a w 1989 r. było ich tu 40 tys. osób. Dziś w Sankt Petersburgu żyje 100–120 tys. Tatarów (wielu z nich wcześniej ukrywało pochodzenie), choć jest możliwe, że ogółem ich liczba sięga 300 tys. osób. Współcześni petersburscy Tatarzy to lekarze, naukowcy, aktorzy, oficerowie lub szefowie firm.

Wraz z rozwojem miasta do Petersburga napływali Żydzi. Ich historia zaczyna się od współpracownika Piotra I – wicekanclerza i ministra spraw zagranicznych P. Szafirowa, który został nagrodzony tytułem szlacheckim (baron) za wierną służbę imperatorowi. Ulubiony „żartowniś” Piotra – Y. d’Acosta, lekarz straży regimentu Siemianowskiego, naczelnik policji Sankt Petersburga A. Diewier – wszyscy oni byli Żydami. Poza charakterystycznymi profesjami Żydów z metropolii, jak: finanse, handel, me-

dycyna, nauka i kultura, jedną z popularnych ich aktywności na początku XX w. stała się działalność rewolucyjna. Żydzi znajdowali się wśród przywódców rosyjskich partii rewolucyjnych: kadetów, socjalistów, rewolucjonistów, mienszewików i bolszewików. Liczba mieszkańców Sankt Petersburga pochodzenia żydowskiego oscyluje obecnie wokół 100 tys. osób.

Nieco młodszą jest społeczność armeńska. Pierwsi „armeńscy oficerowie” to filie handlowe założone w 1710 r. W tym czasie nad brzegami Newy żyło sporo Ormian, głównie handlarzy i rzemieślników. Byli bardzo potrzebni w nowej stolicy Imperium Rosyjskiego, gdyż zajmowali się handlem ze Wschodem. Po tym jak Wschodnia Armenia połączyła się z Rosją w 1828 r., armeńska mniejszość w Petersburgu wzrosła do kilku tysięcy osób. Wśród Ormian byli przedstawiciele elity, na przykład minister edukacji Imperium Rosyjskiego I. Diwianow, albo minister spraw wewnętrznych M. Loris-Mielikow.

Sankt Petersburg stał się miastem światowym nie poprzez promocję jego wizerunku, lecz poprzez liczbę mieszkańców. Współcześni byli zaskoczeni szybkością jej wzrostu. W 1825 r. całkowita liczba ludności wynosiła 425 tys. osób, a niedługo później przekroczyła pół miliona osób, wskutek czego Petersburg był już czwartym co do liczebności ludności miastem Europy – po Londynie, Paryżu i Neapolu. Niemalże co piąty mieszkaniec Sankt Petersburga był Niemcem. Na początku Niemcy byli sprowadzani do miasta przez Piotra, a następnie przez Katarzynę. Petersburgscy Niemcy byli służącymi, oficerami, architektami, artystami i kompozytorami, a także lekarzami, nauczycielami, bądź naukowcami. Rosyjska Akademia Nauk w połowie XVIII w. niemal w dwóch trzecich składała się z Niemców, a język niemiecki był często słyszany na ulicach Petersburga. Wielu znaturalizowanych Niemców wniosło olbrzymi wkład w rosyjską kulturę. Intensywne przenikanie niemieckiej kultury wpływało na charakter narodowy Petersburga. Na przykład mieszkańcy Moskwy są bardziej ekspresyjni od mieszkańców Sankt Petersburga. Dziś Petersburg zamieszkuje prawdopodobnie około 10 tys. Niemców. Do pracy w petersburskiej stolicy Rosji przybywali również Łotysze, Estończycy, Szwedzi, Holendrzy, Polacy, Duńczycy, Anglicy, Francuzi, Włosi i Szwajcarzy. Tak złożona struktura narodowościowa Sankt Petersburga była szczególnie przykładowym przykładem w skali Rosji. Różne przyczyny przyciągały cudzoziemców do Sankt Petersburga. Dla Łotyszy i Estończyków Sankt Petersburg stał się głównym ośrodkiem rozwoju kultury narodowej – rozwoju utrudnianego przez niemieckie elity w ich krajach nad Bałtykiem. Szwedzi też odegrali rolę w tworzeniu i rozwoju Sankt Petersburga.

Stosunki szwedzko-rosyjskie mają ponadtysiącletnią historię. Przez wiele wieków toczyły się między Szwecją i Rosją spory o dominację nad Morzem Bałtyckim, nad Przesmykiem Karelskim i Newą. Wśród pierwszych budowniczych Sankt Petersburga znajdowało się również 2,5 tys. szwedzkich jeńców. Szwedzka migracja do rosyjskiej stolicy osiągnęła szczyt w drugiej połowie XVIII w. Szwedzi przyczynili się w dużej mierze do rozwoju kultury i przemysłu w Sankt Petersburgu. Mistrz baletu P. H. Johanson błyszczał na deskach wielkowiejskich teatrów. Architekt F. Lidwal zaprojektował

miejską sieć. Wytwórca telefonów Ericsson oraz sławny przemysłowiec Nobel także wywodzą się z petersburskich Szwedów. Miasto dało światu jeszcze jednego wielkiego Szweda – Karola Gustawa Mannerheima. Był on blisko związany z dworem; był wspólnym generałem rosyjskiej armii, a później marszałkiem, prezydentem i narodowym bohaterem Finlandii.

W XVIII w. na rosyjskim dworze było w modzie wszystko co polskie. Arystokracja nosiła polskie stroje, tańczyła polskie tańce, mówiła i czytała po polsku. Ponadto druga żona Piotra – Marta Skowrońska, późniejsza caryca Katarzyna I – była Polką. W Rosyjskiej Akademii Nauk bywało wielu polskich uczonych. Polscy inżynierowie – Kierbedź i Pszenicki wybudowali pierwsze mosty na Newie – Mikołajewski i Dworcowy, a później polska spółka akcyjna K. Rudzki i Co skonstruowała Most Imperatorski Piotra I. M. Kszesińska i W. Niżyński – jedni z założycieli sławnej rosyjskiej szkoły baletu występowali na deskach największych teatrów. Wybitny polski poeta A. Mickiewicz, przyjaciel A. Puszkina, spędził w Sankt Petersburgu półtora roku, pisząc *Konrada Wallenroda* i *Dziady*. Wielki rosyjski pisarz M. Gogol i poeta W. Żukowski mieli polskich przodków; także Niekrasow, Dostojewski i Ostrowski. W drugiej połowie XIX w. Sankt Petersburg zamieszkiwało około 15 tys. Polaków. Do początku XX w. ich liczba wzrosła do 50 tys. osób, jednak później bardzo zmalała.

Wiek XIX w historii Sankt Petersburga jest określany wiekiem Francji. Kreacje Francuzów: Bellona, Delamota, Tomona, Falkone’a i Monoferrana wprowadziły do miasta światowe trendy mody. Przez Sankt Petersburg przewinęły się również trendy włoskie (Rastrelli, Rinaldi, Quarenghi, Brenn, Rusk) i inne z całej Europy (Trezzini, Schlutter, Klenze). Z kolei wśród uznanych europejskich architektów wymieniani są Rosjanie (Ziemcow, Jeropkin, Stasow, Bażenow, Kwasow, Starow, Lwow, Woronichin, Zażarow). Rezultatem jest fakt, że Sankt Petersburg pozostaje najbardziej „europejskim” miastem w Rosji, a nietypowa „rosyjskość” Sankt Petersburga wpływa na szwajcarsko-rosyjskie relacje. Historia założenia miasta wiąże się – jak wiadomo – z postacią F. Leforta z Genewy, rodowitego mieszkańca, wielbiącego wolność. Był on mądrym nauczycielem Piotra, zaufanym przyjacielem i doradcą. Ponadto był pierwszym admirałem oraz jednym z twórców rosyjskiej floty. To on przekonał młodego rosyjskiego monarchę do konieczności wybudowania przymorskiej nowej stolicy, która uczyniła grunt pod reformy Piotra i pod europeizację Rosji. Miasto stało się ojczyzną dla wielu innych Szwajcarów, którzy usiłowali zrealizować tu swe najbardziej śmiałe projekty oraz przyczynili się do wykształcenia wyjątkowego wizerunku Sankt Petersburga. W tym miejscu należy wymienić D. Trezziniego, pierwszego architekta Sankt Petersburga, a także wielkiego matematyka i mechanika L. Eilera; głównego artystę sławnej pracowni Faberze F. Birbauma; mentora Aleksandra I F.-S. de Legarpa, który poprzez swoje humanistyczno-oświeceniowe poglądy wywarł wielki wpływ na światopogląd swoich uczniów.

Burzliwy koniec XX w. poważnie wpłynął na dalsze dzieje omawianego tu miasta i odmienił jego charakter. W spisie ludności z 1989 r. wśród mieszkańców było 112 narodowości. Obecnie liczba zachodnich mniejszości gwałtownie zmalała na rzecz

przybyszy z Północnego Kaukazu i Zakaukazia. Widoczne jest, że tożsamość narodowa staje się coraz bardziej rozbita i egzotyczna. Eksperci twierdzą, że na etniczną strukturę populacji Sankt Petersburga składa się dziś 200 różnych narodowości. Z całą pewnością dominują Słowianie (Rosjanie, Ukraińcy, Białorusini). W mieście żyje też mnóstwo Azerów, Żydów i Tatarów. Każda z tych mniejszości liczy tysiące ludzi (120 tys. Azerów, 100 tys. Żydów, 100 tys. Tatarów). Obecnie w Sankt Petersburgu funkcjonuje ponad 200 narodowościowych zrzeszeń i szkół. Nie każda jednak mniejszość narodowa ma takie instytucje.

O wykorzystaniu surowców naturalnych w budownictwie miasta

Wyjątkowość wielu miast świata kształtuje się nie tyle poprzez geologiczną budowę terenu, na którym miasto się rozciąga, lecz bardziej poprzez wykorzystanie miejscowych surowców skalnych w architekturze. Sankt Petersburg nie posiada ich tyle, co na przykład Sztokholm, Rzym czy Ateny, jest raczej miastem z gipsu i tynku. Pomimo to jego architektura jest tak samo imponująca. Na różnych etapach budowy architekci używali naturalnych skał. Ozdobnego fińskiego granitu – rapakiwi – użyto do wykonania kolumn Soboru Islamskiego i kolumny Aleksandra I. Do nawierzchni grobli Newy używano szarego serdobolskiego granitu, z którego zostały też wyrzeźbione posągi atlantów na portykach Ermitażu. Również i kolorowe marmury wykorzystano w kamiennych dekoracjach fasad wielu pałaców i świątyń Sankt Petersburga. Ponadto swoją wykwintnością i jednolitością zachwycają chlorytowe płytki oraz putiłowski wapień, obecny na fundamentach praktycznie wszystkich budynków centrum Sankt Petersburga. Podobnych wapieni używano do fasad w dużych miastach całej Europy. Tę listę można wydłużyć o inne materiały powszechnie zastosowane przy wznoszeniu budowli Sankt Petersburga – zdobienia gnejsowe, granitowo-gnejsowe, kwarcytowe, kamienie węzowe, dioryty, labratory itp. Rzadko zaś sprowadzano piaskowiec. Używano go do dekoracji nawierzchni budynków (wykrył to petersburski badacz minerałów A. G. Bulaka). Już około 1850 r. zaczął się pojawiać rodzaj lekkiego szarego piaskowca z Bremy. Na przykład główne wejście i balkon pałacu księcia Władimira Aleksandrowicza na grobli przy ulicy Dworcowej wykonano z tego piaskowca. Płyty użyte przy wykończeniu fasady dawnej prywatnej rezydencji Juspowa na ulicy Litiejnej są też wykonane z tego kamienia. Materiał ten był używany często do rzeźbienia kolumn, figur i ornamentów. U schyłku lat osiemdziesiątych XIX w. zaczął napływać też piaskowiec z Polski. Był on wydobywany w prowincji radomskiej. Tereny dzisiejszej Polski są bogate w złoża piaskowca. Są one eksploatowane głównie w Górach Świętokrzyskich (w okolicach Szydłowca i Kielc), na Przedgórzu Sudeckim (koło Bolesławca) i w Karpatach. Skały te często zalegają pod warstwą luźnych warstw, choć w pewnych miejscach są wydobywane tylko w kamieniołomach poprzez pionowe wydobywanie w rzadkich odstępach. Piaskowiec z obecnych polskich kamieniołomów jest zwarty i ma jednorodną

strukturę, ale różnorodną kolorystykę (jasnoszary, żółty, czerwony), jednolitą w całej bryle. Składa się z małych ziaren kwarcytu, ciasno ze sobą połączonych i w efekcie bardzo twardych. Równocześnie łatwo jest go przeciąć wzdłuż pęknięć, więc jest bardzo podatny na obróbkę rzeźbiarską.

Jest wiele dowodów na powszechne i częste używanie piaskowca do budowy murów fortec, bram, wież, mostów, świątyń, monastyrów, w miejskich i wiejskich budowlach o różnorodnym przeznaczeniu. Było to powszechne w Polsce, w Niemczech i w innych państwach środkowej, centralnej i zachodniej Europy. Piaskowiec był tam używany zarówno jako budulec, jak i jako materiał dekoracyjny. Długotrwała tradycja stosowania piaskowca w Polsce i w Niemczech dała petersburskim architektom duże rozeznanie co do jego użyteczności i trwałości oraz sposobów obróbki.

Piaskowiec z Polski i Niemiec zaczął więc być dostarczany do Sankt Petersburga jako materiał z długą już tradycją jego użytkowania w budowlach różnych epok (styl romański, gotycki, renesans, barok). Historia architektury Petersburga weszła wówczas w etap różnorodnych rozwiązań – czas eklektyzmu, a następnie – udoskonalonych rozwiązań stylu modernistycznego. Elementy dekoracyjne z wysokiej jakości materiałów sprawdzonych w ciągu wielu epok były zatem bardzo użyteczne. W literaturze dotyczącej Sankt Petersburga piaskowiec pochodzący z okolic takich miast, jak Szydłowiec, Kielce czy Radom jest określany (od miejsca pochodzenia) jako radomski, kielecki czy szydłowiecki, chociaż nie ma dokładnych danych o miejscu jego wydobycia. Jednocześnie w literaturze traktującej o architekturze i historii budynków Sankt Petersburga piaskowiec z okolic Bolesławca nigdy nie jest wymieniany. Wcześniej ta część Polski należała do Niemiec. Piaskowiec zaś z Niemiec jest określany jako z Badenii-Wirtembergii, z Baden lub z Bremy. Jednakże piaskowiec z Bolesławca był także używany w Sankt Petersburgu. Historia użytkowania kamienia z Polski i Niemiec w architekturze Sankt Petersburga jest bardzo krótka, ale jednak wywiera wpływ na rozwój architektury miasta. Odniesienie do historii bez wątplenia ujawni wiele nowych lub zapomnianych faktów, wynikających z wzajemnego oddziaływania kultur Rosji, Polski i Niemiec.

Uwagi końcowe

Kamień powraca do architektury Sankt Petersburga coraz częściej. Jest przywożony nie tylko z różnych zakątków Rosji, ale również z dalekich krajów. Świeże dostawy piaskowca z Polski i Niemiec są niezbędne. Problem ochrony zabytków (naturalnego i kulturowego dziedzictwa) jest pilną sprawą współczesnego Sankt Petersburga. Urbanizacja przyniosła negatywne zmiany w krajobrazie miasta: wyczerpanie się źródeł wody pitnej, zatrucie gleby i powietrza, występowanie czynników technogenicznych i antybiogenicznych negatywnie wpływających na ludzkie zdrowie. A zatem ochrona i poprawa stanu środowiska terenów zurbanizowanych jest sprawą nagłą. Niepo-

dzielnosc środowiska, głębokie wzajemne relacje jego elementów i procesów wymagają spójnego systemu działań łączących na odpowiednim poziomie społeczne, gospodarcze i techniczne aspekty rozwoju metropolii jaką jest Sankt Petersburg.

Brak etnicznych i narodowych uprzedzeń oraz wielokulturowość i kosmopolityzm były typowe pierwotnie dla kultury Petersburga. Sankt Petersburg zawsze był miastem nie tylko kosmopolitycznym, ale i centrum intelektualnym. Religijność i powszechna tolerancja, racjonalność i dokładność są nieodzownym elementem petersburskiej kultury. Wyjątkowa rozumność, nakierowanie na dziejowy postęp oraz modernizacja są charakterystyczne dla tożsamości tego miasta. Kosmopolityczność, brak uprzedzeń narodowych, wielokulturowość, tolerancyjne relacje, szacunek do ludzi, rozumność i skierowanie na rozwój – te wszystkie cechy tworzą obraz wartości istotnych dla tego miasta. Wyjątkowość Sankt Petersburga sprawia, że jest on miastem światowym i sławnym ośrodkiem turystycznym.

O UWARUNKOWANIACH ROZWOJU SANKT PETERSBURGA – WYBRANE ASPEKTY

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono genezę założenia Petersburga i przebieg budowy miasta, podkreślając udział w tym przedsięwzięciu przedstawicieli różnych narodowości ówczesnej Rosji, a także cudzoziemców. Zwrócona została uwaga na charakter i pochodzenie materiałów budowlanych, w tym i tych sprowadzonych z Polski.

SŁOWA KLUCZOWE: Sankt Petersburg, miasto, wielokulturowość

